

УДК 811.111'272'372'373:339.5

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-15>

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ СФЕРИ TRADE У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ СИЛОВОЇ ДИНАМІКИ

CONCEPTUALIZATION OF THE ENGLISH-LANGUAGE TRADE SPHERE IN THE CONTEXT OF FORCE DYNAMICS THEORY

Гудзовата С. В.,

orcid.org/0000-0003-3235-0235*аспірантка кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізького національного університету*

Стаття присвячена розгляду ролі силової динаміки у концептуалізації англійськомовної торгівельної сфери. Здійснена спроба аналізу екстраполяції досвіду взаємодії фізичних об'єктів на концептуалізацію торгівельних відносин у суспільстві. Метою дослідження є визначення принципів силової динаміки, які покладені в основу осмислення англійськомовної сфери торгівлі. Під поняттям «силова динаміка» розуміється семантично-синтаксична категорія, яка на когнітивному рівні виступає схематизацією явища причинності (каузативності) і є відповідником фізичної сили. Теорія силової динаміки залучає двох основних учасників: генератора та реципієнта сили. Генератор сили називається афектором (affecter), а реципієнт – пацієнтом (patience). Встановлено, що на рівні індивідуальної конфігурації в англійськомовній торгівельній сфері виділяються чотири основні сили: CAUSE, HELP, PREVENT та DESPITE. Зазначені схеми входять до більш загальних когнітивних схем: “Exertion of force”, “Resistance and overcoming”, “Facilitation”. Когнітивна схема “Exertion of force” у своєму фокусі має афектора, який або спонукає пацієнта перейти в інший стан чи виконати дію (схема відношень CAUSE), або, навпаки, запобігає реалізації внутрішньої тенденції пацієнта до дій (схема відношень PREVENTION). Когнітивна схема “Resistance and overcoming” фокусується на пацієнті й реалізується у межах схеми взаємодії DESPITE, яка передбачає, що внутрішня тенденція пацієнта є сильнішою, за силу антагоніста, яка на нього діє. Вона виражається дієсловами, семантика яких має ознаку подолання супротиву. Когнітивна схема “Facilitation” фокусується на сумісній дії афектора та пацієнта і їх відносини реалізуються у рамках схеми взаємодії HELP. Вербалізація цієї схеми уможливується лексичними засобами з інтегральною семантичною ознакою “helping”. Отримані результати доводять, що абстрактні торгівельні відношення концептуалізуються на основі знання про фізичну взаємодію між об'єктами навколишнього світу та відкривають перспективу дослідження ролі просторових семантем в об'єктивізації торгівельних відносин.

Ключові слова: афектор, концептуалізація, пацієнт, силова динаміка, торгівля.

The article is devoted to the consideration of the role of force dynamics in the conceptualization of the English-language TRADE sphere. An attempt was made to analyze the extrapolation of the experience of the interaction of physical objects to the conceptualization of trade relations in society. The purpose of the study is to determine the principles of force dynamics, which are the basis for understanding the English-language sphere of TRADE. The concept of "force dynamics" is understood as a semantic-syntactic category, which at the cognitive level acts as a schematization of the phenomenon of causality and is the equivalent of physical force. The theory of force dynamics involves two main entities: the generator and the recipient of force. The force generator is called an affecter, and the recipient is called a patient. It has been established that at the level of individual configuration, four main forces are distinguished in the English-language commercial sphere: CAUSE, HELP, PREVENT and DESPITE. These schemes are part of more general cognitive schemes: "Exertion of force", "Resistance and overcoming", and "Facilitation". The cognitive scheme "Exertion of force" has an affecter in its focus, which either prompts the patient to move to another state or perform an action (the CAUSE relational scheme) or, on the contrary, prevents the realization of the patient's internal tendency to act (the PREVENTION relational scheme). The cognitive scheme "Resistance and overcoming" focuses on the patient and is implemented within the framework of the DESPITE interaction scheme, which assumes that the patient's internal tendency is stronger than the force of the antagonist acting on him. It is expressed by verbs whose semantics have a sign of overcoming resistance. The cognitive scheme "Facilitation" focuses on the joint action of the affecter and the patient and their relationship is realized within the framework of the HELP interaction scheme. Verbalization of this scheme is made possible by lexical means with

the integral semantic feature "helping". The obtained results prove that abstract trade relations are conceptualized based on knowledge about the physical interaction between objects of the surrounding world and open the prospect of researching the role of spatial semantics in the objectification of trade relations.

Key words: affector, conceptualization, patient, power dynamics, trade.

Постановка проблеми. Досвід взаємодії людини зі світом та досвід спостереження за інтеракцією фізичних об'єктів нашою думкою, що базовим принципом буття є дія одних об'єктів на інші, що спричинює рух. Рух завжди обумовлений рівнодією різних сил, які діють на тіло, а власне тіло має іманентну природу до зберігання інертності, тобто або стану руху, якщо воно вже в русі, або стану спокою, якщо воно нерухоме. Тобто, спричинення будь-якого руху можливо лише тоді, коли прикладена сила дозволяє подолати інертність тіла та дію інших сил опору, які протидіють першій силі.

Відображенням такого усвідомлення у наївній картині світу є існування певних когнітивних, а, отже, і мовних структур, які описують взаємодію у світі. Такими структурами виступають синтаксичні пропозиції, компонентами яких є дієслова з семантикою, що виражає вплив, рух, супротив, причину та результат дії. У когнітивному мовознавстві теорія, яка описує та пояснює когнітивні механізми формування таких структур та їх роль у концептуалізації дійсності є теорія силової динаміки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія силової динаміки Л. Талмі, розроблена у 1985 році [1], досі залишається актуальною, оскільки вона зазнала свого продовження у роботах ХХІ століття [2; 3; 4; 5; 6]. Здобутком авторів зазначених робіт є те, що вони розглядали взаємодію об'єктів у двох аспектах: 1) репрезентацію індивідуальних конфігурацій сили; 2) репрезентацію ланцюгів конфігурацій сил. Однак попри це, дослідження ролі силової динаміки у концептуалізації окремих абстрактних сфер діяльності людини не є повною мірою дослідженням. Тому, актуальність поданої праці зумовлена важливістю торгівельної сфери як соціокультурного феномену, і, водночас, відсутністю робіт, які б розглядали роль досвіду фізичної динамічної взаємодії у концептуалізації торгівельних відносин.

Мета дослідження. Визначення принципів силової динаміки, які покладені в основу концептуалізації англійської торгівельної сфери. У відповідність з метою дослідження необхідно виконати наступні завдання:

- систематизувати теоретико-методологічний апарат теорії силової динаміки;
- визначити безпосередні схеми взаємодії між учасниками торгівельного процесу;
- встановити роль схем фізичної взаємодії в концептуалізації абстрактних торгівельних відносин.

Виклад основного матеріалу. Уперше силова динаміка, як когнітивна мовознавча, а не фізична теорія була сформульована Л. Талмі. Під силовою динамікою вчений розумів семантично-синтаксичну категорію, яка на когнітивному рівні виступає схематизацією явища причинності (каузативності) і є відповідником фізичної сили [7, с. 409]. Подана концепція описує взаємодію двох об'єктів, які застосовують певну силу по відношенню один до одного. Об'єкт, який знаходиться у фокусі виступає агоністом, а інший об'єкт, який чинить йому супротивом – антагоністом. Сила, яку чинить агоніст, направлена на збереження його поточного стану (інертності), який може бути двох видів: стан спокою та стан руху, чи виконання певної дії, в той час як сила антагоніста є завжди протилежною. Таким чином, можна виділити чотири типи взаємодії агоніста та антагоніста:

1. Агоніст прагне зберегти спокій і його сила більша за протидію антагоніста.
2. Агоніст прагне зберегти спокій і його сила менша за протидію антагоніста.
3. Агоніст прагне діяти/рухатися і його сила менша за протидію антагоніста.
4. Агоніст прагне діяти/рухатися і його сила більша за протидію антагоніста [1].

Узагальнені результати такої взаємодії та її наслідки відображені у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати взаємодії агоніста й антагоніста

№	Тенденція агоніста	Сила агоніста у порівнянні із силою антагоніста	Результат їх взаємодії
1	Збереження стану спокою	слабша	рух/дія
2	Збереження стану спокою	сильніша	спокій
3	Прагнення руху/дії	слабша	спокій
4	Прагнення руху/дії	сильніша	рух/дія

Цю думку автор концепції силової динаміки ілюструє наступними прикладами:

1. *The ball kept rolling because of the wind blowing on it.*
2. *The shed kept standing despite the gale wind blowing against it.*
3. *The log kept lying on the incline because of the ridge there.*
4. *The ball kept rolling despite the stiff grass* [1].

Випадки 1 і 4 є проявом явища каузативності, оскільки причиною руху чи спокою агоніста є протидія антагоніста, тоді як випадки 2 і 3 є консесивними, позаяк агоніст зберігає стан інертності, не дивлячись на вплив антагоніста.

Взагалі проблема причиново-наслідкових зв'язків є дуже значною для науково-філософської думки, оскільки те, як концептуалізується явище каузативності не зводиться до статистичних чи контраргументних залежностей [8; 5]. Тому, описана в цьому пункті концепція силової динаміки носить високу релевантність для пояснення причинності не лише у фізичному світі (як причина руху фізичних тіл), але й в соціальному, як, скажімо, каузативність у торгівельних відносинах, що є об'єктом поданого дослідження.

Проявом відносин силової динаміки, які схематизовано концептуалізують причиново-наслідковий зв'язок є вживання дієслів з відповідною семантикою [9], до яких належать *cause, let, prevent, keep, refrain, get, stop, make, overcome, push, pull, press, hold, resist, maintain, exert, press, try, hinder, urge, persuade, refuse, free, allow, help, permit, forbid, drag, trudge, and attract*, які позначають широкий спектр відносин у торгівельному дискурсі. До прийменників, які об'єктивують явища причинності відносяться *against, despite, although, because* та *on*.

Теорія силової динаміки залучає двох основних учасників: генератора та реципієнта сили. Генератор сили називається афектором (*affector*), а реципієнт – пацієнтом (*patience*) [2]. Теорія передбачає, що люди визначають причинно-наслідкові зв'язки в термінах конфігурацій відносно вектору, який детермінує відношення пацієнса до кінцевого стану. Кінцевий стан може бути розташуванням у фізичному просторі або абстрактним станом. Уявлення людей про силу визначають її джерело, напрямок і відносну інтенсивність, при цьому кожна конфігурація сил містить певний ступінь невизначеності [10; 11]. Варто зауважити, що сила в конфігурації може бути фізичною, психічною (наприклад, *intentions*) або соціальною (наприклад, *peer pressure*) [12].

На рівні індивідуальної конфігурації сил виділяються чотири основні: CAUSE, HELP, PREVENT та DESPITE [9] (спричиняти, допомагати, запобігати та долати). Узагальнена інформація взаємодії афектора та пацієнса у контексті цих сил подана у таблиці 2.

Таблиця 2

Типи взаємодії афектора та пацієнса

	Внутрішня тенденція досягнення пацієнсом кінцевого стану	Співнаправленість дій афектора та пацієнса	Досягнення кінцевого стану
СПРИЧИНЕННЯ	-	-	+
ДОПОМОГА	+	+	+
ЗАПОБІГАННЯ	+	-	-
ОПІР	+	-	+

У концептуалізації торгівельного фрейму були виявлені всі чотири типові схеми взаємодії.

Схема CAUSE виражає різнонаправленість векторів взаємодії між генератором впливу та реципієнтом і виказує перевагу впливу афектора над внутрішньою тенденцією пацієнса до спокою.

Company A caused bankruptcy of Company B (пацієнс Company B мав тенденцію до спокою, тобто перебувати у стані фінансової спроможності).

Схема PREVENT також виражає різнонаправленість векторів взаємодії між генератором впливу та реципієнтом та виказує перевагу впливу афектора над внутрішньою тенденцією пацієнса до дії.

Company A prevented company B from entering the new market (пацієнс мав внутрішню тенденцію до дії, до входження у новий ринок, але афектор запобіг цьому).

Схема HELP виражає однонаправленість векторів взаємодії між генератором впливу та реципієнтом, не вказуючи на чиюсь перевагу, оскільки вони діють спільно, тому внутрішня тенденція пацієнса, як до спокою, так і до дії може бути досягнена:

Company A helped company B to stay in the market.

Company A helped Company B to find a new market.

Схема DESPITE виражає різну направленість векторів взаємодії між афектором та пацієнсом, при цьому внутрішня тенденція пацієнса до дії є сильнішою за протилежно діючу силу антагоніста.

Despite company's A resistance, company B entered the market.

Ці схеми взаємодії входять до більш загальних схем.

Когнітивна схема 1 “Exertion of Force” фокусується на афекторі й концептуалізує відношення, які можуть бути виражені через взаємодію суб’єктів, де один суб’єкт застосовує силу до іншого, щоб ініціювати досягнення результату, при цьому результат може бути або досягнутим (схеми взаємодії CAUSE і PREVENTION), або – ні (схема взаємодії DESPITE). У другому випадку схема взаємодії DESPITE входить до більш загальної схеми “Resistance and overcoming”.

Схема взаємодії CAUSE концептуалізує відносини між афектором і пацієнсом наступним чином: пацієнс має внутрішню тенденцію залишатися без змін (у контексті силової динаміки знаходитися або у стані спокою, або продовжувати виконувати ту саму дію), а сила афектора направлена на протидію цій тенденції. При цьому антагоністична сила більша за величину внутрішньої тенденції пацієнса, а тому він переходить до стану змін чи дії. На мовному рівні схема взаємодії CAUSE вербалізується одиницями, які позначають «застосування сили», до найбільш частотних з яких відносимо: *push for, force, pull in, drive press squeeze*. Проаналізуємо деякі контексти:

The company pushed for a trade agreement that would allow them to penetrate new markets [13].

У цьому реченні дієслово *pushed for* виражає активні зусилля компанії, яка є афектором, досягти торгової угоди з іншим суб’єктом торгівлі – пацієнсом, який лише імпліцитно присутній у зазначеному контексті. Дія афектора передбачає сильний вплив на подолання опору чи інерції, що характерні реципієнту, тому схемою взаємодії виступає схема CAUSE.

Схема взаємодії PREVENTION концептуалізує наступний тип взаємодії афектора та пацієнса: внутрішня тенденція пацієнса полягає у тому, щоб діяти, а сила афектора направлена на протидію цій тенденції, і на синтаксичному рівні реалізується через семантику наступних дієслів: *hinder, obstruct, block, impede, thwart, shield, safeguard*. Наприклад,

Trade negotiations were hindered by bureaucratic red tape, delaying the signing of the bilateral agreement [14].

Пацієнс, вербалізований лексевою *negotiations*, має внутрішню тенденцію до дії (*holding negotiations*), однак сила афектора (*red tape*) виявляється сильнішою, тому пацієнс залишається у стані спокою (переговори не відбулися) і не реалізує власну тенденцію до зміни.

Отже, когнітивна схема 1 “**Exertion of Force**” у своєму фокусі має афектора, який або спонукає пацієнса перейти в інший стан чи виконати дію (схема відношень CAUSE), або, навпаки, запобігає реалізації внутрішньої тенденції пацієнса до дій (схема відношень PREVENTION).

Когнітивна схема 2 “**Resistance and overcoming**” фокусується на пацієнсі й реалізується у межах схеми взаємодії DESPITE, яка передбачає, що внутрішня тенденція пацієнса є сильнішою, за силу антагоніста, яка на нього діє. Вона виражається дієсловами, семантика яких має ознаку подолання супротиву, і застосовуючи пошукові фільтри корпусу Sketch Engine [14] було встановлено, що до найчастотніших належать *overcome, remove, conquer, defeat, overthrow, boost, manage, vanquish*. Синтаксичні пропозиції, які виражають подану схему взаємодії, також містять сполучники *though, although, despite, in spite of, but*. Проаналізуємо кілька відповідних контекстів реалізації поданої схеми:

Despite industry opposition, the government overcame resistance and signed the free trade agreement” [14].

Афектор (*industry opposition*) має силу (*resistance*), яка є слабшою за внутрішню тенденцію пацієнса (*government*) до дії (*overcoming resistance*).

In spite of public protests, policymakers didn't remove trade barriers to ease economic tensions [13].

Пацієнс (*policymakers*) не змінив своєї внутрішньої тенденції (*retention of trade barriers*), не зважаючи на вплив афектора (*public protests*) її подолати.

Когнітивна схема 3 “**Facilitation**” фокусується на сумісній дії афектора та пацієнса і їх відносини реалізуються у рамках схеми взаємодії HELP. Вербалізація цієї схеми уможливується лексичними засобами з інтегральною семантичною ознакою “*helping*”. У результаті аналізу контекстів, отриманих разом із застосуванням фільтрів у базі Sketch Engine [14] було виявлено такі ключові одиниці, які вербалізують аналізовану схему взаємодії: *enhance, promote, simplify, streamline, encourage, expedite, facilitate, foster, optimize, support, help*. Проаналізуємо декілька контекстів:

Due to regulatory politics, the R&D successfully enhanced transactions for their international partners [14].

Афектор (*regulatory politics*) справив вплив на пацієнса (*R&D*), який співпадає за вектором з його внутрішньою тенденцією до збільшення транзакцій з міжнародними партнерами.

Investment in railway infrastructure in 2020 will promote commerce by improving connectivity [14].

Дія (*investment*), яка виконується афектором, який не називається прямо, проте може бути зрозумілим за контекстом (*governmental or private investors*) сприяє досягненню внутрішньої тенденції пацієнса (*commerce*) до розширення (*promotion*).

Висновки. Принципи силової динаміки, які ґрунтуються на досвіді концептуалізації фізичної взаємодії між речами об’єктивного світу легко екстраполюються на осмислення абстрактних відношень у суспільстві та є дієвими для опису ситуацій і станів, які виникають у торгівельній сфері. Дія афектора може або співпадати з внутрішньою тенденцією пацієнса (схема HELP), або ж не співпадати. У випадку не співпадіння вона може бути або сильнішою за неї (схеми CAUSE і PREVENT) або слабшою (схема DESPITE). Зазначені схеми входять до більш загальних когнітивних схем: “*Exertion of force*”, “*Resistance and overcoming*”, “*Facilitation*”. Отримані результати дозволяють простежити роль досвіду розуміння процесів фізичної взаємодії у концептуалізації сфери TRADE. **Перспективою** подальших досліджень є встановлення ролі просторових семантем в об’єктивації торгівельних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Talmy L. Force dynamics in language and thought. *Chicago Linguistic Society*. Chicago, 1985. V. 2. P. 293–337.
2. Wolff P., Jeon G., Yu L. Causers in English, Korean, and Chinese and the individuation of events. *Language and Cognition*. 2009. V. 2. P. 165–194.

3. Wolff P., Jeon G., Klettke B., Yu L. Force creation and possible causers across languages / ed. by B. Malt, P. Wolff. *Words and the world: How words capture human experience*. Oxford : Oxford University Press, 2010. P. 93–110.
4. Wolff P., Shepard J. Causation, touch, and the perception of force. *Psychology of Learning and Motivation*. 2013. V. 58. P. 167–200.
5. Sloman S., Lagnado D. Causality in thought. *Annual Review of Psychology*. 2014. V. 66. P. 223–247.
6. Wolff P., Barbey A. K. Causal reasoning with forces. *Frontiers in Human Neuroscience*. 2015. V. 9. P. 1–21.
7. Talmy L. Toward a cognitive semantics. Concept structuring systems. Cambridge : MIT Press, 2000. V. 1. 555 p.
8. Walsh C. R., Sloman S. A. The meaning of cause and prevent: the role of causal mechanism. *Mind and Language*. 2011. V. 26. P. 21–52.
9. Wolff P., Thorstad R. Force Dynamics. *Oxford Handbook of Causal Reasoning* / ed. by M. Waldmann. Oxford : Oxford University Press, 2017. 768 p.
10. Wolff P. Representing causation. *Journal of Experimental Psychology: General*. 2007. V. 136. P. 82–111.
11. Wolff P. Causal pluralism and force dynamics / ed. by B. Copley, F. Martin, N. Duffield. *Forces in Grammatical Structures. Forces in grammatical structures: Causation between linguistics and philosophy*. 2014. P. 100–119.
12. Copley B., Harley H. A force-theoretic framework for event structure. *Linguist and Philos.* V. 38. 2015. P. 103 – 158.
13. English – Corpora (EC). URL : <https://www.english-corpora.org/>.
14. Sketch Engine. URL : <https://www.sketchengine.eu/>.